

УДК 364+371.134

ДО ПИТАННЯ ПРО КЛАСИФІКАЦІЮ СУБ'ЄКТІВ ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ

Козубовський Ростислав Володимирович

м.Ужгород

В статті розглядаються питання девіантної поведінки молоді. Проаналізовано сучасну структуру системи профілактики девіантної поведінки серед учнівської молоді. Обговорюється класифікація основних суб'єктів профілактики. Охарактеризовано загальні та спеціальні органи, що здійснюють профілактичну роботу

Ключові слова: девіантна поведінка, профілактика, суб'єкти профілактики.

Актуалізація проблеми профілактики девіантної поведінки неповнолітніх зумовлена значним поширенням девіантних проявів в молодіжному середовищі впродовж останніх років. Різні аспекти проблеми досліджуються вітчизняними вченими (І.Ковчина, В.Оржеховська, І.Парфанович, В.Синьов, Т.Федорченко та ін.). Зростає кількість суб'єктів профілактики, аналіз класифікації яких здійснено в даній статті.

Варто відзначити, що сам термін «профілактика» вживається в багатьох галузях науки і найчастіше тлумачиться як «попередження», «запобігання». В «Енциклопедії для фахівців соціальної сфери» відзначається, що профілактика – це діяльність, спрямована на запобігання виникненню, поширенню чи загостренню негативних соціальних явищ і їх небезпечним наслідкам [1, с.166].

О.Коваленко пропонує більш деталізоване визначення профілактики девіантної поведінки неповнолітніх як системи комплексних заходів, які здійснюються державними і громадськими організаціями і спрямовані на виявлення і ліквідацію причин, які негативно впливають на здоров'я і розвиток особистості неповнолітніх, сприяють їх бездоглядності, вчиненню ними правопорушень. Зміст профілактичної діяльності в найбільш загальному вигляді полягає в реалізації системи цілеспрямованих заходів, які забезпечують ефективну дію соціальних норм у всіх сферах життя суспільства [2, с.82].

На сьогоднішній день основними суб'єктами профілактики девіантної поведінки неповнолітніх є :

- органи управління освітою і освітні заклади, які включають також дитячі будинки, школи-інтернати, спеціальні навчально-виховні заклади відкритого і закритого типу;
- органи управління соціальним захистом населення, які включають також спеціалізовані заклади для неповнолітніх, які потребують соціально-психологічної реабілітації;
- органи і установи управління у справах молоді, які включають центри соціальної реабілітації і соціально-психологічної допомоги дітям і підліткам;

- органи і установи управління охорони здоров'я;
- органи опіки;
- органи служби зайнятості;
- правоохоронні органи;
- служби у справах неповнолітніх.

Перелічені органи і установи покликані здійснювати діяльність, спрямовану на: попередження бездоглядності і бездомності дітей, виявлення причин і умов, які сприяють цьому; забезпечення захисту прав та інтересів неповнолітніх; психологічну реабілітацію неповнолітніх, які перебувають в несприятливих умовах, чи небезпечному становищі; ресоціалізацію дезадаптованих дітей і підлітків (правопорушників, залучених до вживання наркотиків, алкоголю, заняття проституцією тощо).

Аналізуючи сучасну структуру вітчизняної системи профілактики, яка стосується учнівської молоді, В.Оржеховська, Т.Федорченко [3] відзначають, що її важливою рисою є те, що вона представлена численними і різновідомчими органами і соціальними інститутами, що вирішують виховно-профілактичні завдання найрізноманітнішими методами і засобами. Ці органи поділяють на загальні та спеціальні.

Загальні органи профілактики (навчально-виховні, культурно-дозвіллеві, спортивно-оздоровчі й інші установи, що діють у системі освіти, культури і т.д.) здійснюють профілактичну роботу в ході вирішення завдань виховання і формування у підростаючого покоління стійких моральних принципів, правової суспільної поведінки.

Спеціальні органи профілактики (правоохоронні органи, служби у справах дітей, органи опіки і піклування і т. ін.) безпосередньо ведуть роботу з дітьми, підлітками, сім'ями групи ризику, з неповнолітніми правопорушниками і злочинцями, що повернулися з виховних колоній і спеціальних навчально-виховних установ, засуджених судом до різних мір покарання, не пов'язаних з позбавленням волі.

Слід зазначити, що межа між загальними і спеціальними органами профілактики досить відносна. Так, профілактична робота з підлітками з різного роду формами психічної і соціальної дезадаптації і з сім'ями, що характеризуються тими або іншими факторами ризику, ведеться не лише спеціальними, але і загальними органами профілактики.

Робота з профілактики девіантної поведінки неповнолітніх регулюється Законом України "Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей" №609-У від 07.02.2007 р.

На державному рівні роботу спрямовує спеціально уповнова-

жений центральний орган виконавчої влади у справах сім'ї, дітей і молоді, уповноважений орган влади Автономної республіки Крим у справах сім'ї, дітей та молоді, служби у справах дітей.

Основними завданнями цього органу є:

- розроблення і здійснення заходів щодо захисту прав, свобод і законних інтересів дітей;
- координація зусиль центральних і місцевих органів влади, органів місцевого самоврядування із запобігання дитячої бездоглядності;
- ведення обліку дітей, які опинилися в складних життєвих обставинах;
- надання допомоги з питань соціального захисту дітей;
- проведення роботи серед дітей і молоді з метою запобігання правопорушень;
- перевірка стану роботи із соціально-правового захисту дітей у різних закладах;
- вжиття заходів до усунення порушень прав дітей, бездоглядності, вчинення правопорушень;
- порушувати перед органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування питання про притягнення до відповідальності згідно із законом фізичних та юридичних осіб, які допустили порушення прав, свобод і законних інтересів дітей та ін.

Кримінальна міліція у справах дітей є складовою частиною кримінальної міліції органів внутрішніх справ на правах самостійного підрозділу. Кримінальна міліція у справах дітей зобов'язана проводити роботу щодо запобігання правопорушень дітей, виявляти, припиняти та розкривати злочини, вчинені дітьми; розглядати в межах своєї компетенції заяви і повідомлення про правопорушення, вчинені дітьми; здійснювати досудову підготовку матеріалів про правопорушення, вчинені дітьми; виявляти причини та умови, що сприяють вчиненню правопорушень дітьми; розшукувати дітей, що зникли; виявляти дорослих осіб, які втягують дітей у злочинну діяльність, проституцію, пияцтво, наркоманію та жебрацтво; вести облік правопорушників, що не досягли 18 років та ін.

На жаль, Законом не передбачені профілактичні заходи кримінальної міліції щодо роботи в навчальних закладах.

Суди розглядають справи щодо неповнолітніх, що вчинили злочини.

Спеціальні установи для дітей, схильних до девіантної поведінки:

Приймальники-розподільники для дітей підпорядковані органам внутрішніх справ, у них утримуються діти віком від 11 до 18 років строком до 30 днів, які вчинили правопорушення,

Загальноосвітні школи та професійні училища соціальної реабілітації. До них направляються особи, що вчинили злочин у віці до 18 років або правопорушення до досягнення віку, з якого настає кримінальна відповідальність.

До загальноосвітніх шкіл соціальної реабілітації направляються за рішенням суду діти віком від 11 до 14 років, а до професійних училищ соціальної реабілітації – віком від 14 років.

Центри медико-соціальної реабілітації дітей створюються в державній системі охорони здоров'я. Основним їх завданням є створення умов і забезпечення лікування дітей від алкоголізму, наркоманії, токсикоманії та їх психосоціальна реабілітація і корекція.

Спеціальні виховні установи Державного департаменту України з питань виконання покарань – це установи, в яких відбувають покарання неповнолітні віком від 14 років, засуджені до позбавлення волі.

Притулки для дітей служб у справах дітей призначені для розміщення дітей віком від 3 до 18 років, які опинилися у складних життєвих обставинах. Термін перебування – не більше 90 днів.

Центри соціально-психологічної реабілітації дітей передбачені для дітей віком від 3 до 18 років, які опинилися у складних життєвих обставинах, для надання їм комплексної соціальної, психологічної, педагогічної, медичної, правової та інших видів допомоги. Строк перебування в них дитини не може перевищувати 9-12 місяців.

Соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка) є закладами соціального захисту для проживання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, безпритульних дітей віком від 3 до 18 років для надання їм всебічної допомоги з подальшим їх влаштуванням

У сучасній науковій літературі представлені різні класифікації суб'єктів профілактичної діяльності. Найбільш повною, на нашу думку, є класифікація, запропонована Г.Забрянським, який виділяє 4 рівні регіональної інфраструктури профілактики, реабілітаційного простору і здійснення покарань для неповнолітніх.

1. Інститути загального соціального попередження, діяльність яких спрямована на забезпечення адекватної соціалізації основної маси дітей, реалізацію їх прав та інтересів (органи освіти, управління у справах сім'ї і молоді; державні і муніципальні освітні заклади, недержавні освітні установи; служби зайнятості населення; центри молодіжного дозвілля, підліткові клуби, центри сприяння неповнолітнім, які звільнені із закритих виховних закладів та інших спеціалізованих установ тощо).

2. Інститути первинної соціальної превенції, які надають допомогу соціально дезадаптованим дітям, неповнолітнім, які перебувають у несприятливих життєвих умовах, схильним до вживання психоактивних речовин, девіантних дій (спеціальні освітні установи, класи корекції, соціально-реабілітаційні центри, притулки, центри допомоги дітям, які залишилися без опіки батьків, благодійні організації, які працюють з бездоглядними дітьми, служби екстреної психологічної допомоги та ін..)

3. Інститути вторинної спеціальної превенції для здійснення ресоціалізації неповнолітніх, які потребують особливих умов виховання і навчання, вимагають спеціального підходу.

4. Інститути кримінально-правової превенції, діяльність яких спрямована на попередження рецидивів девіантних проявів серед неповнолітніх (ізолятори тимчасового утримання, слідчі ізолятори, закриті спеціальні навчально-виховні заклади, юридичні консультаційні центри для засуджених та ін..)

На думку Г.Забрянського, з якою ми цілком погоджуємось, дана система повинна функціонувати на основі принципу, згідно з яким кожна наступна група інститутів починає впливати на неповнолітнього тільки у випадку без результативності впливів попередніх інститутів [4]. Разом з тим, підкреслимо, необхідна взаємодія всіх цих інститутів, їх співробітництво. І.І.Парфанович підкреслює необхідність долучення до профілактичної роботи і церковно-релігійних громад [5].

Таким чином, виходячи з вищесказаного, доцільно класифікувати суб'єкти профілактики девіантної поведінки за критеріями спрямованості їх діяльності: суб'єкти загальної соціальної профілактики (органи і установи системи освіти, охорони здоров'я, соціального обслуговування, опіки, культури, дозвілля, релігійні громади тощо); суб'єкти спеціалізованої профілактики, які ведуть роботу з контингентом неповнолітніх з „групи ризику” (управління у справах неповнолітніх, підрозділи з попередження правопорушень серед неповнолітніх, центри тимчасової ізоляції, спеціальні навчально-виховні установи закритого типу тощо).

Література та джерела

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. – 2 видання / За заг. ред. І.Д.Звереві. – Київ, Сімферополь : Універсум, 2013. – 536 с.
2. Коваленко О.І. Курс лекцій по криминології і профілактике преступлений / О.І.Коваленко, В.П.Філонов. – Донецьк: Донеччина, 1995. – 590 с.
3. Оржеховська В.М. Профілактика девіантної поведінки неповнолітніх / В.М.Оржеховська, Т.С.Федорченко. – Черкаси: Вид.Чабаненко Ю., 2008. – 376 с.
4. Забрянский Г.И. Модель региональной программы предупреждения преступности несовершеннолетних / Г.И.Забрянский. – М.: "Юр. л-ра", 1996. – 170 с.
5. Парфанович І.І. Теоретико-методичні засади профілактики девіантної поведінки дівчат загальноосвітніх шкіл: автореф.дис. на здобуття наук.ступеня доктора пед. наук: спец. 13.00.05 «соціальна педагогіка» / І.І.Парфанович. – Київ, 2014. – 39 с.

В статье рассматриваются вопросы девиантного поведения молодежи. Проанализировано современную структуру системы профилактики девиантного поведения среди учащейся молодежи. Обсуждается классификация основных субъектов профилактики. Охарактеризованы общие и специальные органы, осуществляющие профилактическую работу.

Ключевые слова: девиантное поведение, профилактика, субъекты профилактики.

The paper deals with the deviant behavior of youth. The current structure of the system of youth deviative behaviour prevention has been considered. The classification of main subjects of prevention has been provided. General and special bodies implementing prevention activities have been characterised.

Key words: deviant behaviour, prevention, subjects of prevention.